

Dr. Lev Kreft je v svojem poročilu omenil tudi neke ovire v zvezi z udeležbo Otona Župančiča na mednarodnem kongresu Penklubov v Dubrovniku leta 1933. Ni pa povedal, kakšne so bile te ovire. Mislim, da bi mogel jaz pojasniti, v čem so bile te ovire. Kot najbrž veste, je bil v Ljubljani — po zgledu Londona — ustanovljen tudi Mladi Pen. Od začetka do leta 1933, ko je bil kongres v Dubrovniku, sem bil tudi njegov predsednik. Mladi Pen je seveda želel — v prepričanju, da to lahko stori brez odobritve centra — poslati na kongres dva predstavnika, predsednika in tajnika. A udeležba na kongresu je bila povezana s kar precejšnjimi stroški. Kot je znano, sem bil takrat — bilo je v času Živkovićeve diktature — brez službe. Zato sem izjavil, da na kongres ne bom mogel, in društvo je nato namesto mene izvolilo Rajka Ložarja. Ta se je leto prej zapletel v polemiko z Župančičem zaradi njegovega članka Adamič in slovenstvo. Ložarjevo precej grobo pisanje je nagnilo Župančiča k odločitvi, da ne pojde v Dubrovnik, če pojde tja Ložar. O tem nas je obvestil tudi center s pojasnilom, da kot sekcija sami ne moremo pošiljati delegatov na kongres. Hkrati nam je poslal vabilo, da se kongresa v imenu Mladega Penkluba udeležita njegov predsednik France Vodnik in tajnik Alfonz Gspan. Kot predsednik sem bil tako pred alternativo: ali Župančič ali Ložar? Kljub vsem simpatijam, ki sem jih gojil do Ložarja, sem se — umevno — odločil za Župančiča.

Troje misli k simpoziju (Prispevek k diskusiji)

Joža
Mahnič

Dovolite, da k simpoziju o Izidorju Cankarju še jaz dodam po eno dopolnilo, pripombo in predlog.

Tov. Lev Kreft je referiral o Cankarjevem delu v slovenskem Penklubu, ki mu je bil po Župančičevem odstopu predsednik, in o njegovi vlogi na mednarodnem kongresu v Dubrovniku, ko se je izmed tedanjih treh jugoslovanskih penklubskih centrov edino slovenski pogumno izjavil zoper naraščajoči in grozeči fašizem in nacizem. Kreftovemu referatu želim dodati nekaj podatkov, ki jih poznam iz arhiva slovenskega Penkluba v rkp. odd. NUK, zlasti pa iz Koblarjevih spominov Moj obračun. Kakor proti fašizmu in nacizmu, se je Cankar v tistih letih pokazal odločnega tudi proti jugoslovanskemu unitarizmu. Jeseni 1929 je Penklub nastopil z recitacijskim večerom v Črnomlju, večer je imel manifestativen poudarek, kajti Bela krajina je bila tedaj priključena Savski banovini oziroma Zagrebu; Cankar je tedaj nastopil z govorom in v njem poudaril pripadnost Bele krajine Sloveniji, in ko so unitaristi zaradi večera prijaviili penklubovce policiji, je Cankar prevzel odgovornost za vse nastopajoče nase. Jeseni 1934 je potekal na Bledu vsakoletni sestanek vseh treh jugoslovanskih centrov; tisti čas so morali naši dijaki po naročilu oblasti iz slovenskih beril trgati odlomek iz Kurenta, ki govori o paradizu pod Triglavom. Tudi tokrat je v ostri polemiki s privrženci unitarizma nastopil ob Koblarju Izidor Cankar

in se zavzel za absolutno avtonomijo slovenskega jezika in kulture. (Kasnejši nobelovec Andrić se na Bledu ni lepo izkazal.)

Drugo, o čemer bi želel spregovoriti, je programske oziroma organizacijske narave. Pri vseh simpozijih je referentom dano na voljo, da si sami izberejo teme, kar je v načelu demokratično in pravilno. Vendar se pri takem programiranju pogosto zgodi, da so določene zanimive teme po večkrat na vrsti, nekatere druge, ne dosti manj pomembne, pa ostajajo neobdelane. Da ne bi prihajalo do takšnih tematskih belih lis, naj bi organizacijska vodstva simpozijev nekatere teme tudi sugerirala. Pri simpoziju o Izidorju Cankarju se je namreč zgodilo, da so malone vsi literarni zgodovinarji in teoretiki razpravljali o romanu *S poti* in pri tem prihajali do nekih skupnih ugotovitev (o dvojništvu in protislovnosti glavne osebe, o vznemirljivosti in sodobnosti romana itn.), obenem pa v izvajanjih razodevali tudi opazne razlike, predvsem v metodologiji. Opozoriti hočem predvsem na to, da je na ta način simpozij, kar zadeva obravnavo Cankarja kot leposlovca, nehotе docela obšel drugo njegovo vidno delo, *Obiske*. V tej knjigi je avtor označil najbolj vidne ustvarjalce v dobi moderne, ne le pesnike in pisatelje, temveč tudi slikarje, skladatelje in igralce, Ivana Cankarja, Župančiča, Finžgarja, Tavčarja, Jakopiča, Jamo, Lajovca, Gojmira Kreka, Verovška in druge. Vsakega izmed njih je prikazal v značilnem življenjskem okolju, z njegovimi telesno izraznimi posebnostmi, v umetniškem razvoju in nazorih, v odzivanju na tuje pobude in v rasti iz domačih tal, v gledanju na domače (ne)kulturne razmere itd. Z *Obiski* je Izidor Cankar dal tudi po izrazni plati naravnost vzorčen primer kvalitetnega eseja v obliki intervjuja, njegovemu zgledu so pozneje sledili drugi, Anton Ocvirk z *Razgovori* in nekateri mlajši.

Tretje in zadnje, kar sem sklenil omeniti, ni v nikakršni zvezi z literarnim in kulturnim delom in nazori Izidorja Cankarja, marveč zadeva vprašanje naše pietete do njegovih zemskih ostankov oziroma neverjetno sramotno stanje njegovega groba. Iz njega se poganja v rasti podivjana stara breza, ves je na gosto zaraščen z bršljanom, da se ne dá prebrati ne Cankarjevega imena ne imena njegove hčerke Kajtimare, neposredni sosed groba enega naših največjih estotov pa je — smetišče za odpadke od sosednjih grobov. Na grobu, na katerem redko zagori kaka osamela lučka, sem že tudi bral opozorilo uprave Žal, da bodo grob prekopali in ga dali drugemu »uporabniku«, če se ne bo oglasil lastnik in plačal najemnine. Če pokojni profesor nima več sorodnikov ali so do njegovega spomina brezbrizni, predlagam, naj za grob in njega ureditev poskrbi ali Umetnostnozgodovinsko društvo ali Društvo slovenskih pisateljev ali Društvo za estetiko, ki je pripravilo naš simpozij.